

RITMIK VA MUSIQIY MASHG'ULOTLAR YORDAMIDA BOLALARDA RITMNI HIS QILISH, ESHITISH VA IJODIY FIKRLASH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISH MASHG'ULOTI

AZIZA HOMIDJONOVA QOBILJON QIZI

Samarqand viloyati Kattaqo'rg'on shahar 15-DMTT

Tayyorlov guruh tarbiyachisi

ANNOTATSIYA

Mazkur mashg'ulot ritmik va musiqiy faoliyatlar orqali bolalarda ritmni his qilish, eshitish qobiliyati va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. Mashg'ulot davomida bolalar turli ritmik harakatlar, musiqa asboblari bilan ishlash va ijodiy ifoda mashqlari orqali nafaqat musiqa ko'nikmalarini oshiradi, balki ularning diqqatini jamlash, eshitish qobiliyatini rivojlantirish va ijodiy tafakkurini mustahkamlash imkoniga ega bo'ladi. Mashg'ulotlar interfaol usullar, o'yinlar va amaliy mashqlar bilan boyitilgan bo'lib, bolalarning ijodiy va musiqiy qobiliyatini tizimli shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: *ritm, musiqiy mashg'ulot, ijodiy fikrlash, eshitish qobiliyati, ritmni his qilish, bola, interfaol o'yin, musiqa asbobi, diqqatni jamlash, ijodiy ifoda.*

KIRISH

Ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalar rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularning eshitish qobiliyati, ritmni his qilish va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Yosh bolalarda musiqiy faoliyat nafaqat estetik tarbiya beradi, balki ularning nutq, harakat va hissiy jihatdan rivojlanishini ham ta'minlaydi. Mashg'ulotlar davomida bolalar turli ritmik harakatlar, musiqa asboblari va ijodiy o'yinlar orqali o'z qobiliyatlarini sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bolalarning diqqatini jamlash, tinglashga qobiliyatini oshirish va ijodiy tafakkurini rivojlantirish imkoniyati ham yaratiladi.

Ritmik va musiqiy mashg'ulotlarning asosiy maqsadi bolalarda ritmni sezish, musiqa orqali ifoda qobiliyatini oshirish va ijodiy fikrlashni rag'batlantirishdir. Ushbu kirish qismi mashg'ulotning ahamiyati va zamonaviy pedagogik yondashuvlarda musiqa faoliyatining o'rni haqida umumiy tushuncha beradi.

ASOSIY QISM

Lev Vygotskiy bolalarning rivojlanishi va o'qitish jarayonida musiqa va ritmning ahamiyatini ilmiy asosda tahlil qilgan. U bolalarda ritmik mashg'ulotlar orqali diqqatni jamlash va eshitish qobiliyatini rivojlantirish mumkinligini ta'kidlaydi. Vygotskiy nazariyasiga ko'ra, ritm va musiqa bolalarning ijtimoiy va kognitiv rivojlanishiga vosita sifatida xizmat qiladi. U bolalarning harakat va musiqa orqali

fikrlashini rivojlantirishga urg'u beradi. Vygotskiy ishlarida, ritmik mashg'ulotlar bolalarni turli masalalarni bosqichma-bosqich yechishga, sabab-natija bog'lanishlarini anglashga va ijodiy tafakkurini shakllantirishga imkon yaratadi. Shu bilan birga, u musiqa va ritmning bolalar nutqi va ifoda qobiliyatiga ta'sirini ham alohida ko'rsatadi, chunki ritm bolalarda so'zlarni eshitish va talaffuz qilishni yaxshilaydi.

Xovard Gardner ko'p intellektlar nazariyasini ishlab chiqqan olim sifatida musiqiy intellektni alohida e'tirof etadi. Gardner fikricha, ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalarda yaratuvchan fikrlash, hissiy sezgirlik va ijodiy ifoda qobiliyatini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. U bolalarning turli intellektual qobiliyatlari orasida musiqa orqali rivojlanishni targ'ib qiladi, bu esa bolalarning o'qish, yozish va nutq rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ritmik mashg'ulotlar bolalarda mantiqiy fikrlash va analogiya qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Gardnerning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, musiqa mashg'ulotlarida turli ritm o'yinlarini qo'llash bolalarni mustaqil qaror qabul qilishga va muammolarni ijodiy yechishga o'rgatadi.

Edvin Gordon musiqiy kompetentsiya va audiatsion qobiliyatlar bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borgan. U ritmik mashg'ulotlarni bolalarning musiqani tushunish va ifodalash qobiliyatini shakllantirishda muhim vosita sifatida ko'rsatadi. Gordon ishlarida bolalarning ritmiy faoliyati ularning eshitish qobiliyatini rivojlantiradi, musiqa orqali xotira va diqqatni mustahkamlaydi. Shuningdek, Gordonning tahlillariga ko'ra, ritmni his qilish mashg'ulotlari bolalarda hissiy ifodani kuchaytiradi va ijodiy tafakkur jarayonini rag'batlantiradi. U bolalarga ritmik o'yinlar, qo'shiq va musiqiy harakatlar orqali musiqani o'rganishni tavsiya qiladi, bu esa bolalarning tahliliy fikrlash va ijodiy qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi.

Barcha olim va pedagoglarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki:

Ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalarning kognitiv, hissiy, ijtimoiy va ijodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Ular bolalarda diqqatni jamlash, eshitish qobiliyati, ritmni his qilish, analogiya va muammolarni yechish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mashg'ulotlar orqali bolalar o'z hissiy ifodasini kuchaytiradi va yaratuvchan tafakkurini mustahkamlaydi.

Ritmik faoliyat bolalarda mustaqil qaror qabul qilish, tahliliy fikrlash va ijodiy yechimlar topish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Shu bilan birga, mashg'ulotlar bolalar uchun o'yin, harakat va musiqa birlashgan faoliyat sifatida qiziqarli va motivatsion vosita bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalar tarbiyasida nafaqat musiqa qobiliyatini, balki fikrlash, ijodiy ifoda va hissiy sezgirlikni rivojlantirishning samarali usuli ekanligi ilmiy maqolalar, pedagogik amaliyot va metodik tadqiqotlarda tasdiqlangan.

Xolmirzaevning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, bolalarda ritmik mashg'ulotlar faqat musiqani eshitish yoki harakat qilish bilan cheklanmaydi. U tahlil qiladi: ritmik harakatlar bolalarning diqqatini jamlash va sabab-natija bog'lanishini tushunish qobiliyatini mustahkamlaydi. Misol uchun, bola qo'l urish, oyoq harakati va qo'shiq ritmini uyg'unlashtirganda, u harakat va eshitishni birlashtirishni o'rganadi, natijada ijodiy fikrlash rivojlanadi. Shu tahlil asosida aytish mumkinki, ritm mashg'ulotlari bolalarning musiqiy sezgirligi va mantiqiy fikrlashini bir vaqtda rivojlantiradi, bu esa ularning ijodiy ifodasini oshiradi.

Amaliy jarayon elementi	O'zbek tajribasi	Chex tajribasi	Tahlil va farq
Mashg'ulot shakli	Qo'shiq, qo'l va oyoq harakatlari bilan ritm mashqlari; pedagogik o'yinlar	Qo'shiq va instrumentlardan foydalanish; ritm mashqlari ko'proq guruh shaklida	O'zbek tajribasida individual va kichik guruh mashqlari ko'proq; chexda guruhli mashqlar ko'proq, shu orqali ijtimoiy ko'nikmalar rivojlantiriladi
Bolalarning diqqatini jalb qilish	Rivojlanish darajasi va yoshga mos mashqlar; bolalar harakatni kuzatib, ritmni eshitadi	Visual va audiolar bilan ritm mashqlari; interaktiv ekranlardan foydalaniladi	Chex mashg'ulotlari texnologiyaga bog'liq, bolalar ko'proq vizual materiallarga tayyorlanadi; o'zbek tajribasi esa tabiiy metodlarni qo'llaydi
Nutq va ijodiy fikrlashni rivojlantirish	Bolalar ritmga mos harakatlar orqali ijodiy qaror qabul qiladi; hikoya va o'yinlar bilan bog'lanadi	Ritm va melodiyalar asosida rolli o'yinlar, kichik drammatizatsiyalar	O'zbek tajribasida ijodiy fikrlash nutq orqali rivojlantiriladi; chexda esa dramatik va vizual elementlar kuchliroq
Individual yondashuv	Har bir bolaning ritm his qilish tezligi va qobiliyatiga e'tibor beriladi	Guruh uchun umumiy mashqlar; individual farqlar cheklangan	O'zbek tajribasida individualizatsiya kuchli; chexda esa guruhlashtirish orqali ijtimoiy moslashuvni

Amaliy jarayon elementi	O'zbek tajribasi	Chex tajribasi	Tahlil va farq
			rivojlantirishga urg'u beriladi
Hissiy ifoda va ijodiy ifoda	Harakat va qo'shiq bilan hissiy ifoda; bolalar o'z hissiyotini harakat orqali ko'rsatadi	Musiqiy asarlar va melodiylar bilan hissiy ifoda	O'zbek tajribasi tabiiy ifodaga ko'proq e'tibor beradi; chex tajribasida texnika va asboblari orqali ifoda kuchaytiriladi
Rivojlanish natijasi	Diqqat, kuzatuvchanlik, ijodiy va mantiqiy fikrlash rivojlanadi; nutq ko'nikmalari mustahkamlanadi	Ijtimoiy ko'nikmalar, guruh ichida hamkorlik, vizual-musikal sezgirlik rivojlanadi	O'zbek tajribasi shaxsiy va ijodiy rivojlanishga urg'u beradi; chex tajribasi esa guruhdagi ijtimoiy va texnologik ko'nikmalarni oshiradi

XULOSA

Ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalarning ijodiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish, hissiy ifoda qobiliyatini oshirish va nutq hamda og'zaki muloqot ko'nikmalarini mustahkamlashda samarali vosita hisoblanadi. O'zbek tajribasida mashg'ulotlar asosan individual va kichik guruh mashqlari, qo'shiq va harakatli o'yinlar orqali tashkil etiladi. Bu esa bolalarning diqqatini jamlash, ritmni his qilish, va ijodiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantiradi.

Chex tajribasida esa mashg'ulotlar ko'proq guruh shaklida, instrumentlar va vizual audiolar yordamida amalga oshiriladi, bu bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini, guruh ichida hamkorlikni, va vizual-musikal sezgirlikni rivojlantiradi. Taqqoslash natijasida o'zbek mashg'ulotlari shaxsiy va ijodiy rivojlanishga urg'u berishini, chex tajribasi esa ijtimoiy va texnologik ko'nikmalarni mustahkamlashga yo'naltirilganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, har ikki tajriba bolalarda ritmni eshitish va his qilish, ijodiy ifodani oshirish, diqqat va kuzatuvchanlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ularning metodikasi o'ziga xos bo'lsa-da, maqsad bir – bolalarning ijodiy va kognitiv qobiliyatlarini mukammal shakllantirish. Mashg'ulotlar muntazam va tizimli tarzda olib borilganda, bolalarda ijodiy fikrlash, hissiy ifoda, nutq ko'nikmalari va guruh ichidagi hamkorlik barqaror rivojlanadi.

Umuman olganda, ritmik va musiqiy mashg'ulotlar bolalar tarbiyasida nafaqat san'at va ijodiy rivojlanish, balki kognitiv va ijtimoiy qobiliyatlarni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Xolmatova, M. & Rustamova, L. Bolalarda musiqa va ritmik mashg'ulotlar orqali ijodiy fikrlashni rivojlantirish. Toshkent: O'zbekiston pedagogika instituti nashriyoti, 2020.
2. Karimov, A. Bolalar psixologiyasida ritm va musiqa roli. Toshkent: "Ilm-fan" nashriyoti, 2019.
3. Campbell, P. S. Music, Education, and Child Development. New York: Oxford University Press, 2012.
4. Gordon, E. E. Early Childhood Music Learning Theory. Chicago: GIA Publications, 2015.